

**Відгук офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Вербицької Поліни Василівни**

на дисертаційне дослідження
Гриценчук Олени Олександрівни
**«Інформаційно-освітнє середовище як засіб розвитку громадянської
компетентності вчителів у Нідерландах»,**
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в
освіті

*Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими
науковими програмами.*

Дисертаційне дослідження О.О. Гриценчук представляє актуальну проблему педагогічної науки в складних умовах сучасного розвитку. Сучасний історичний етап дослідники визначають «інформаційною метацівілізацією», «медіакультурою». У цьому процесі важливе місце займають швидко удосконалені технології збору, передачі і кодування інформації, які створюють істотно новий тип усвідомлення культурних знаків, символів і цінностей. Явище глобалізації виявляється у зростаючих економічних, політичних, соціокультурних зв'язках і взаємозалежностях, підпорядковуючи собі не лише політичні й економічні процеси, але й міжособистісні відносини.

Водночас сучасний світ перевіряється на здатність ефективно реагувати на ризики. Спалах COVID-19, умови широких карантинних й обмежувальних заходів в Україні та інших країнах світу призвели до розширення атмосфери нестабільності і напруженості, що за прогнозами експертів може стати поворотним моментом в епоху глобалізації. Закриття кордонів, економічна криза, втрата довіри до демократичних інститутів спричинили непрогнозованість майбутнього, прагнення до гарантій безпеки, що є серйозним викликом світовому співтовариству. Світ стає все більш

взаємозалежним, а масштабні кризи вимагають зміни поведінки людей, формування стійкого почуття відповідальності.

Ці глобальні виклики зумовили необхідність вироблення педагогічною наукою концептуальних підходів проектування ефективного освітнього інформаційного простору, що створює сприятливі умови для розвитку громадянської компетентності особистості. З огляду на це актуальність теми дослідження **«Інформаційно-освітнє середовище як засіб розвитку громадянської компетентності вчителів у Нідерландах»**, яке визначається суспільними і педагогічними потребами сучасного розвитку, не викликає сумнівів.

Створення сучасного освітнього середовища визначено у концепції Нової української школи одним із напрямів реформування загальної середньої освіти. Варто відзначити відповідність теми дисертаційного дослідження Олени Олександрівни науковим дослідженням Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, зокрема «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя в умовах хмаро орієнтованого навчального середовища» (реєстраційний № 0117U000198); «Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності суб'єктів навчального процесу системи загальної середньої освіти в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору» (державний реєстраційний номер № 0114U002196); «Розвиток інформаційно-цифрового навчального середовища української школи» (державний реєстраційний номер № 0120U100193). Представлена до розгляду дисертація О. О. Гриценчук відповідає шифру спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Здобувачка переконливо доводить, що ознайомлення із досвідом західних демократій є актуальним у зв'язку з посиленням інтеграційних процесів в Україні, де громадянська освіта активно впроваджується у систему загальної середньої освіти на різних рівнях.

Зазначені чинники засвідчують, на нашу думку, педагогічну і суспільну актуальність дисертаційного дослідження О. О. Гриценчук, предметом якого обрано інформаційно-освітнє середовище для розвитку громадянської компетентності вчителів у Нідерландах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. сформульованих у дисертації. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Аналіз дисертації О. О. Гриценчук свідчить про те, що структура дисертаційної роботи логічна, складається з чотирьох розділів, побудованих за проблемним принципом. Науковий апарат дисертації переважно коректний та відповідає меті й окресленим завданням роботи.

Заслуговує на увагу концептуальна ідея дослідження про те, що підвищення рівня громадянської компетентності вчителя може бути досягнуто шляхом організації педагогічно доцільної та науково обґрунтованої професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища, що охоплює принципи та підходи, рамкові основи, змістові лінії, методи, засоби та інструменти.

Відтак дослідження проблеми громадянської освіти у Нідерландах засобами інформаційно-комунікаційних технологій авторка спрямовує на виявлення ефективних підходів формування змісту, запровадження форм та методів, засобів та інструментів інформаційно-освітнього середовища для становлення громадянської компетентності українських вчителів.

Надбанням педагогічної науки і практики є представлення авторкою у дисертації ґрунтовного аналізу досвіду Нідерландів з використання ІОС для компетентнісно орієнтованої професійної освіти вчителів й інформаційно-освітніх ресурсів для вчителів: інформаційні освітні моделі, навчальні платформи, освітні хаби.

Як засвідчив текст дисертації, дослідниця на основі вивчення досвіду Нідерландів представила науково обґрунтований підхід до аналізу теоретико-

методологічних підходів до визначення концептуальних засад інформаційно-освітнього середовища. Вони віднайшли у дослідженні достатнє представлення й коректне використання при визначенні змісту та специфіки моделювання інформаційно-освітнього середовища як засобу професійного розвитку вчителів в Україні.

Ознайомлення із текстом дисертації засвідчило використання О. О. Гриценчук міждисциплінарного підходу до вивчення проблеми використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в процесі розвитку громадянської компетентності вчителів.

Авторське бачення процесу розвитку громадянської компетентності вчителя у ІОС полягає у застосуванні систематичного й наскрізного підходу, що має відбуватись за допомогою самоосвіти й підвищення кваліфікації педагогічних працівників; впровадження інноваційних форм навчання та використання цифрових засобів й інструментів; демократичного врядування й демократичного освітнього менеджменту; залучення батьків та громадськості; розвитку співпраці з органами місцевого самоврядування та ЗМІ.

Дисертаційне дослідження має достатній рівень практичної значущості, оскільки в ньому розроблена та впроваджена процедура створення та використання ІОС для розвитку громадянської компетентності вчителів. Організаційне та методичне забезпечення авторка пропонує реалізувати у вигляді розробленої і апробованої методики використання ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності, форм, методів, засобів навчання вчителів використанню ІОС, рекомендації для методистів, вчителів, керівників ЗЗСО.

Наукову та практичну значущість мають результати дослідно-експериментальної роботи О. О. Гриценчук щодо перевірки ефективності розробленої моделі інформаційно-освітнього середовища, і методики її використання як засобу розвитку громадянської компетентності вчителів у

системі післядипломної освіти. Ефективність проведеної експериментальної роботи підтверджено позитивною динамікою зростання рівня розвитку громадянської компетентності вчителів за показниками когнітивного, ціннісно-мотиваційного, діяльнісно-рефлексивного критеріїв.

За результатами наукового дослідження авторкою запропоновано рекомендації щодо використання ресурсного хабу з громадянської освіти, орієнтованого на розвиток громадянської та ІК-компетентності вчителів через інтегрування елементів онлайн навчання і використання цифрових засобів навчання.

Висновки до розділів та загальні висновки дослідження коректні, виважені, цілком відображають виконання завдань дослідження.

Нові факти, одержані здобувачем.

Найбільш суттєві наукові результати, особисто одержані здобувачкою, на нашу думку, полягають у наступному:

- узагальненні досвіду Нідерландів у використанні засобів й інструментів інформаційно-освітнього середовища для розвитку громадянської компетентності вчителів;
- здійсненні характеристики складових інформаційно-освітнього середовища як засобу розвитку громадянської компетентності вчителів;
- проектуванні критеріїв, рівнів сформованості громадянської компетентності вчителя в інформаційно-освітньому середовищі та дескрипторів для її оцінювання;
- теоретичному моделюванні інформаційно-освітнього середовища як засобу розвитку громадянської компетентності вчителів;
- обґрунтуванні та експериментальній перевірці інноваційних форм і методів розвитку громадянської компетентності вчителів засобами інформаційно-освітнього середовища.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Дисертаційне дослідження має достатній рівень практичної значущості, оскільки представлені у дисертації процес і результати дослідження можуть позитивно вплинути на розв'язання педагогічної проблеми створення та використання ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителів, зокрема для розроблення програм підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Сформульована мета й визначені завдання дослідження реалізовано на теоретичному та практичному рівнях ґрунтовно й доказово. Основні результати дослідження знайшли відображення у 53 одноосібних і колективних публікаціях здобувачки, зокрема у статтях у наукових фахових виданнях та інших наукових періодичних виданнях; колективній монографії; навчально-методичних посібниках; методичних рекомендаціях; тезах доповідей у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій та семінарів. Основні положення дисертаційної роботи здобувачки представлені під час виступів на міжнародних і національних наукових заходах.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації.

Аналіз структури й змісту автореферату дисертаційної роботи засвідчив його відповідність основним положенням дисертації й вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження.

Вважаємо за доцільне висловити ряд рекомендацій, що можуть стати предметом конструктивної дискусії й сприяти подальшим дослідницьким пошукам дисертантки.

1. У вступі й п.1.1 дисертації авторка обмежує актуальність теми дослідження потребами поступу інформаційно-комунікаційних технологій й вимогами високотехнологічного цифрового суспільства. Однак, актуальна

тема сучасних досліджень і дискусій - роль ІОС в екстремальних умовах пандемії - не віднайшла свого відображення у дисертаційній роботі.

2. У п.1.1. зайвими, на нашу думку, є історичний екскурс розвитку ідей права та громадянськості в Європі й Україні; детальна характеристика понять «громадянин», «статус громадянства», «громадянське виховання», що є достатньо розробленими в українській педагогічній науці. Водночас, характеризуючи у цьому розділі низку міжнародних проєктів, що спричинили до розвитку поняття та структури громадянської компетентності особистості в Україні, доцільно, на нашу думку, було зосередити свою увагу на розробленні поняття «громадянська компетентність вчителя» у науковому дискурсі з міжнародного досвіду.

3. Інформаційно-освітнє середовище для розвитку громадянської компетентності вчителів визначено дисертанткою предметом дослідження і його ґрунтовний аналіз як педагогічного феномена представлено у п.1.1 дисертації. Відтак, окрім визначених автором низки методологічних підходів, середовищний підхід мав би скласти методологічну основу дисертаційного дослідження. Водночас виокремлений О.О.Гриценчук гендерний підхід не віднайшов свого практичного застосування в експериментальній частині дослідження.

4. На нашу думку, у п.1.2 дисертантка основну увагу зосередила на досвіді Нідерландів з підготовки вчителів у галузі ІКТ, розвитку їх ІК-компетентності. Водночас недостатня увага приділена висвітленню зарубіжного досвіду у контексті розвитку громадянської компетентності вчителів. У п.1.2. аналіз ІОС у міжнародному вимірі доцільно доповнити сучасними науковими дослідженнями громадянської компетентності вчителів у Нідерландах й інших європейських країнах. Відтак для висновку авторки (с.107) про основні характеристики сучасного ІОС для розвитку громадянської компетентності вчителя бракує наукових джерел.

5. Зважаючи на ґрунтовний аналіз авторки досвіду Нідерландів з

розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів, здійснений у підрозділах 2.1, 2.2, варто було б висвітлити у роботі зв'язок структури і змісту ІК-компетентності й ГК вчителів.

6. У п.2.2, вважаємо не доцільним зосередження уваги на питанні інтеграції громадянської освіти у національні навчальні програми у Нідерландах та інших європейських країнах (С.121-122). Натомість важливим у контексті досліджуваної проблематики був би аналіз зарубіжних підходів і програм післядипломної освіти, спрямованих на розвиток ГК вчителів.

Автор наводить приклади курсів підвищення кваліфікації для вчителів, що містять інтегрування ГО та ІКТ у системі ППО у 2019/2020 рр. в Україні. Цікавим був би досвід Нідерландів й інших європейських країн з цього питання.

7. Зосереджуючи увагу на розбудові ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти, недостатньо, на нашу думку, у роботі й рекомендаціях приділено уваги професійній підготовці майбутніх вчителів. Тим більше, що ґрунтовний розгляд досвіду Нідерландів у розробленні структури і змісту ІК-компетентності випускника закладу вищої педагогічної освіти, вчителя-початківця, представлений у п 1.2 (С.113).

Загальний висновок

1. Дисертаційна робота **Гриценчук Олени Олександрівни** «Інформаційно-освітнє середовище як засіб розвитку громадянської компетентності вчителів у Нідерландах» є самостійною, завершеною працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що дають змогу вирішити актуальну педагогічну проблему розвитку громадянської компетентності вчителів засобами ІОС у контексті потреб інформаційного суспільства й сучасних викликів глобалізації.

Дисертаційна робота, її актуальність, зміст, обсяг та наукова новизна, теоретична та практична значущість, обґрунтованість наукових положень, вірогідність висновків, використані методи дослідження, якість оформлення та повнота викладу повністю відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, а її авторка Гриценчук Олена Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент:

д.пед.н, проф.

Вербицька П.В.

підпис д.пед.н., проф. Вербицької П.В.

засвідчує

Вчений секретар ЦУО «Східна українська політехніка»

к.т.н., доц

Брилинський Р.Б.